Oblici i karakteristike interpersonalnog nasilja

Boro Merdović[1] i Rajka Vujović[2]

[1]Ministarstvo unutrašnjih poslova Republike Srbije
Policijska uprava za grad Beograd

[2]Univerzitet Privredna akademija u Novom Sadu
Pravni fakultet za privredu i pravosuđe u Novom Sadu

Informacije o članku*

Pregledni članak • UDK: 343.62:316.647.8
Volume: 19 Broj: 2, stranice: 55–88.

Primljeno: 14. april 2022 • Revizija: 18. maj 2022 • Prihvaćeno: 23. maj 2022.

https://doi.org/10.51738/Kpolisa2022.19.2p.55mv

Podaci o autorima

Boro Merdović https://orcid.org/0000-0002-6619-5934

Rajka Vujović https://orcid.org/0000-0002-6269-5093

Ne postoji konflikt interesa u pogledu izrade ovog teksta.

Autor za korespondenciju: Boro Merdović, Policijska uprava za grad Beograd,

Bulevar Despota Stefana 107, 11108 Beograd, Srbija.

Email: boro.merdovic@gmail.com

---

* Cite (APA):
Merdović, B., & Vujović, R. (2022). Oblici i karakteristike interpersonlanog nasilja [Forms and Characteristics of Interpersonal Violence]. *Kultura polisa*, *19*(2), 55–88. https://doi.org/10.51738/Kpolisa2022.19.2p.55mv

Kultura polisa
19(2), 55–88.

Sažetak

Nasilje i agresija su pojmovi koji se često koriste u literaturi za označavanje različitih oblika ljudskog ponašanja i predstavljaju destruktivne obrasce ponašanja kojima se nanosi šteta pojedincu i društvu. Naučno razumevanje i objašnjenje nasilja jedan je od osnovnih naučnih zadataka kojem se mora posvetiti posebna pažnja. Iako se može smatrati da je nasilje precizan termin, u stvarnosti predstavlja spektar heterogenih oblika ponašanja koji mogu biti fizički i emocionalni sa različitom refleksijom na odnos žrtve i počinioca u specifičnim životnim situacijama. Cilj ovog rada je da pregledom naučne literature i analizom sadržaja različitih definicija nasilja i agresije, uz primenu komparativnog metoda, ukažemo na specifičnosti interpersonalnog nasilja i njegove različite manifestacije. Posebna pažnja je posvećena podeli i kategorizaciji nasilja i posledicama koje ono ima na pojedinca i njegovu mikro i makro socijalnu sredinu. Jedan deo rada posvećen je nasilju u porodici kao zasebnom sociološkom, zdravstvenom i kriminološkom problemu i njegovim negativnim implikacija koje ima na žene, decu i stare. Takođe je ukazano na problem nasilja u LGBT partnerskim zajednicama o čemu kod nas gotovo da nema naučnih podataka i istraživanja.

Ključne reči: nasilje, agresija, interpersonalno nasilje, nasilje u porodici, nasilje nad decom

Oblici i karakteristike interpersonalnog nasilja

Agresija i nasilje su termini koji su u upotrebi u različitim naučnim disciplinama. Negde se smatraju sinonimima dok se u drugim naučnim disciplinama razdvajaju i definišu kao dve odvojene pojave i dva različita oblika ponašanja. I jedan i drugi termin podrazumevaju ponašanje koje je usmereno u cilju nanošenja neke štete drugome ili sebi i po tome se razlikuju od drugih antisocijalnih ponašanja. Proučavanje agresije i nasilja je značajno jer imaju slične motivacione procese i leže na kontinuitetu intenziteta, povreda i nezakonitosti. Agresija i nasilje se takođe razlikuju od drugih antisocijalnih ponašanja kao što su zloupotreba droga, krađa, pušenje i vandalizam a istraživanja pokazuju da su agresija i nasilje u maloj ili umerenoj korelaciji sa drugim antisocijalnim ponašanjima (Fechner, 2005). Erih From je zastupao shvatanje da postoje dve vrste agresivnosti: benigna i maligna. Benigna, koja je biološki adaptivna i služi životu, predstavlja odgovor na ugroženost vitalnih interesa, reaktivna je i defanzivna. Zajednička je čoveku i životinjama i rešava problem ugroženosti uklanjanjem onoga koji to stanje izaziva. Maligna agresivnost, tj. destruktivnost i okrutnost, vezana je samo za ljudski rod i manifestuje se u životu kroz ubijanje i bestijalnost koji kod subjekta koji ovakve radnje preduzima izaziva uživanje i to je isključiva svrha njihovog preduzimanja (Fromm, 1986). Razvojni psiholozi više koriste termin agresija koji se odnosi na ponašanje koje ima za cilj da naudi ili povredi drugu osobu (Huesmann & Moise 1999). Međutim nedovoljno je definisati agresiju samo kao ishod (npr. modrice na telu); to je društvena konstrukcija koju počinilac Ili posmatrači primenjuju na heterogenu kategoriju ljudskog ponašanja koju čine namera, potencijalni ishod, biološko uzbuđenje i društveni kontekst. (Robert, 2007, p.12). U pravnoj i kriminološkoj litetraturi više se koristi termin nasilje. Zavisno od toga u kom kontekstu i sa kojim ciljem se definiše nasilje, u literaturi se mogu sresti različite definicije. Postoji i bitna razlika u definisanju nasilja u zavisnosti od toga kojoj naučnoj disciplini pripadaju teoretičari i praktičari koji daju definicije (pravne, psihološke,

antropološke i sociološke definicije). Teškoće u definisanju proističu i iz toga što ono može poistoveti as sličnim pojmovima kao što su sukob, moć, uticaj i sl.

Izvesni teoretičari su se bavili razlikama između agresije i nasilja, smatrajući agresiju širom kategorijom. I nasilje i agresija imaju tri bitne karakteristike: nameru da se nanese šteta, uverenje da će takvo ponašanje prouzrokovati štetu i uverenje da žrtva takođe želi da izbegne agresivno ponašanje (Donnelly & Ward, 2015). Nasilje je ozbiljniji prestup i ima veće posledice i dok je svako nasilno ponašanje agresivno, nije svako agresivno ponašanje nasilno: odrasla osoba koja tuče drugog je nasilje, dok je to što malo dete tuče svoju majku agresivno, ali nije nasilno (Anderson & Bushman, 2002). Agresivni prestupi u adolescenciji i ranim fazama života mogu vremenom prerasti u nasilje, ali ne znači da će svaka agresivnost prerasti u nasilno ponašanje. Sve ove definicije isključuju slučajno nanošenje štete i osnovni koncept je namera da se nanese šteta (Dahlber & Krug, 2002). Za potrebe ovog rada fokusiraćemo se na nasilje kao oblik ponašanja kojim se nanosi šteta drugome sa posebnim osvrtom na interpersonalno nasilje i nasilje u porodici kao njenim najvidljivijim oblikom. Analizom različitih definicija i njihovom komparacijom pokušaćemo da ukažemo na nesklad koji srećemo u naučnoj i stručnoj literaturi između različitih kategorija interpersonalnog nasilja, kriterijuma definisanja, klasifikacije i sadržajnih elemenata koje različiti stručnjaci navode prilikom definisanja.

Kategorizacija i podela nasilja

Svetska zdravstvena organizacija je dala definiciju nasilja koja je operativna u većini država i prihvaćena od velikog broja teoretičara i praktičara. Ona pod nasiljem podrazumeva namernu upotrebu fizičke sile ili moći, pretnje ili stvarne upotrebee, protiv sebe, druge osobe, ili protiv grupe ili zajednice, koja ili rezultira ili ima veliku verovatnoću da će rezultirati fizičkom ili psihičkom povredom, smrću, nedostatkom u razvoju ili lišavanjem (WHO). Na osnovu ove definicije izvršena je i tipologija nasilja koju karakterišu

Kultura polisa
19(2), 55–88.

različiti oblici nasilničkog ponašanja. Prema ovoj podeli, zavisno od toga ko su učinioci i žrtve, postoje tri opšte kategorije nasilja:

• nasilje usmereno na sebe (autodestruktivno ponašanje)
• interpersonalno nasilje
• kolektivno nasilje

Jedna od podela nasilje deli na (Galtung, 1990, p. 296):

• Direktno nasilje – čine ga svi oblici nasilja prema sebi i međuljudskog nasilja, kao i mnogi oblici kolektivnog nasilja, i kod ovog obliak nasilja akteri se mogu lako identifikovati

• Indirektno ili strukturno nasilje – prilično ugrađeno u strukture, pojavljuje se kao nejednak odnos moći i kao posledica toga nejednake mogućnosti. Kod ovog oblika nasilja akteri se teško mogu identifikovati. Strukturalno nasilje postoji kada određene socijalne, kulturne, političke ili ekonomske grupe imaju privilegovan pristup dobrima, resursima i mogućnostima u odnosu na druge, i kada je ova nejednaka prednost ugrađena u društvene, političke i ekonomske sisteme koji upravljaju njihovim životima.

Za potrebe ovog rada fokusiraćemo se na interpersonalno nasilje, iako postoje izvesna preklapanja rizičnih i zaštitnih faktora koji imaju uticaj na autodestruktivno i interpersonalno nasilje (Krug et al., 2002, p. 1085). Interpersonalno nasilje se odnosi na nasilje koje je izvršila druga osoba ili mala grupa pojedinaca. Može se dalje podeliti u dve potkategorije:

• Nasilje u porodici i među intimnim partnerima – nasilje uglavnom između članova porodice i intimnih partnera, koje se obično, mada ne isključivo, dešava u kući. Ovo uključuje neke druge oblike nasilja kao što su zlostavljanje dece, nasilje intimnog partnera i zlostavljanje starijih osoba.

• Nasilje u zajednici – nasilje između pojedinaca koji nisu u srodstvu i koji se mogu ili ne moraju poznavati, uglavnom se dešava van kuće. Ovo uključuje nasilje mladih, nasumične akte nasilja, silovanje ili seksualni napad od strane stranaca i nasilje u institucionalnim okruženjima kao što su škole, radna mesta, zatvori i staračke domovi.

Interesovanje naučne i stručne javnosti za ovu vrstu nasilja proizilazi iz

činjenice da interpersonalno nasilje predstavlja problem javnog zdravlja, ekonomski problem, krivičnopravni, društveni i problem ugrožavanja ljudskih prava.

Svi oblici nasilja koje smo naveli mogu se ispoljiti kao:

- fizičko nasilje
- seksualno nasilje
- psihičko (psihološko) nasilje
- ekonomsko
- proganjanje

Fizičko nasilje je namerna upotreba fizičke sile, koja se koristi sa ciljem nanošenje štete, povrede, invaliditeta ili smrti. Najčešće podrazumeva sledeće radnje: grebanje, guranje, stiskanje, ujedanje, gušenje, šamaranje, udaranje, paljenje, upotrebu oružja (nož, pištolj) ili drugog pogodnog predmeta za nanošenje povreda. Težina povreda varira od običnih modrica i ogrebotina do preloma, podliva, teških telesnih povreda pa čak i do trajnih povreda, invalidnosti i smrti. Ova vrsta nasilja ne dovodi samo do fizičkih povreda, već može imati i ozbiljne negativne psihološke posledice.

Seksualno nasilje predstavlja jedan od najtežih oblika nasilja koji žena može doživeti, naročito ukoliko se dešava u porodici a često je praćen fizičkim zlostavljanjem i psihičkim maltretiranjem (Merdović & Bjelajac, 2021, p. 193). Primeri seksualnog zlostavljanja su (Campbell & Soeken, 1999, p. 1023): prisiljavanje na seks, uskraćivanje zaštita od polno prenosivih bolesti, penetracija predmetima protiv volje žrtve, prisiljavanje na oralni seks, nasilna trudnoća. Ne postoji samo jedna vrsta seksualnog zlostavljanja niti samo jedna vrsta zlostavljača ili žrtve (Merdović 2020, p. 72). Ovu pojavu je teško identifikovati, naročito kada se radi o seksualnom zlostavljanju dece, jer se obično za neke slučajeve sazna tek nekoliko godina od kada su se desili, u proseku 11 na svetskom nivou (Marković & Zirojević, 2021, p. 318), kada žrtva ode od zlostavljača i oslobodi se stega u kojima je bila dok je boravila u porodici.

Psihičko (mentalno, emotivno, psihološko) nasilje podrazumeva:

omalovažavanje, vređanje, ignorisanje, korišćenje privilegija, psovke, ismevanje, podrugivanje, prigovaranje, pretnje i prinude (sa upotrebom ili bez upotrebe oruđa i oružja kojima se mogu izazvati telesne povrede), zastrašivanje, izolaciju, prezir, maltretiranje, okrivljavanje, manipulacije decom, verbalne napade. Psihološko (emocionalno) zlostavljanje se najmanje razume (Sims, 2008) i najmanje je istraživano, teško ga je dokazati i procesuirati. Žrtve ga često minimiziraju i negiraju ne shvatajući ozbiljnost i posledice postupaka počinioca. Žrtve mogu opisati uznemirujuće situacije, ali ne prepoznaju njihovu nasilnu prirodu, znaju samo da im takva ponašanja izazivaju emocionalni bol (McClennen et al., 2016). Kada je u pitanju psihičko nasilje, ono je najčešći pratilac ili najava fizičkog nasilja, po pravilu ostvarena kroz pretnju telesnim povređivanjem, kako ga tumači krivičnopravna definicija – reč je o kvalifikovanoj pretnji. Iako su za nasilje u porodici često vezane i druge vrste emotivnog zlostavljanja koje proizvode negativne efekte, posebno ucene vezane za decu, zastrašivanje drugim zlom, one nisu obuhvaćene krivičnom definicijom nasilja u porodici (Matijašević-Obradović & Stefanović, 2017, p. 17).

Ekonomsko nasilje predstavlja takve postupke i ponašanja kojima se žrtvi uskraćuje pristup finansijskim sredstvima, sprečavanje zapošljavanja, obrazovanja, usavršavanja i napredovanja u karijeri, uskraćivanje prava na vlasništvo, prisiljavanje na odricanje vlasništva, prodaja stvari bez davanja saglasnosti. Ekonomsko nasilje je noviji oblik koji još uvek nije naučno na adekvatan način obrađen.

Proganjanje i uhođenje pojedini stručnjaci izdvajaju kao posebnu kategoriju nasilja dok ga drugi smatraju oblikom psihičkog zlostavljanja. U našem krivičnom zakonodavstvu je inkrimisano kao zasebno krivično delo. Prema jednom istraživanju oko 5% ispitanih žena izjavilo je da je doživelo neku vrstu proganjaga i uhođenja (Tjaden & Thoennes, 2000). Proganjanje i uhođenje najčešće podrazumevaju:

- praćenje ili špijuniranje žrtve
- dolazak ispred žrtvine kuće, škole ili radnog mesta
- neželjeni pozivi ili poruke putem telefona, interneta ili društvenih

mreža

• pokušaji da se protivno volji žrtve, direktno ili preko drugog lica uspostavi komunikacija sa njom

• pretnja napadom na život, telo Ili slobodu drugog ili njoj/njemu bliske osobe

Različite definicije nasilja i njegova tipologija i kategorizacija utiču i na različite pristupe u istraživanju, generisanju znanja o nasilju, ali i na razlike u praktičnom pravnom tretiranju i sankcionisanju nasilja. Nasilje se sve više posmatra kao problem javnog zdravlja jer su posledice nesagledive kako po život i zdravlje žrtve tako i po celo društvo (ekonomske, političke, društvene). Kada se govori o etiologiji nasilja i agresije postoji onoliko koncepata koliko i naučnih disciplina koje se bave ovim problemom. U medicini se često postavlja pitanje da li agresivnost i nasilje predstavljaju medicinsko stanje koje se može tretmanom kao i svako drugo oboljenje sprečiti ili smanjiti. Ako za određene bolesti postoji vakcina koja može sprečiti da se deca uopšte zaraze, postoje li rane intervencije koje sprečavaju decu da postanu agresivana? Ili je agresija hronična bolest (poput astme), i intervencije treba da budu usmerene na ublažavanje simptoma i pomoć deci i roditeljima da se snađu (Dodge, 2008)? Odgovor na pitanje prevencije i sprečavanja nasilja neophodno je tražiti u različitim pristupima koji koriste znanja i rezultate istraživanja različitih naučnih disciplina (medicine, biologije, antropologije, psihologije, psihijatrije, prava, kriminologije). Nasilje i agresija predstavljaju složen problem gde na verovatnoću njegovog ispoljavanja zajednički utiču struktura mozga i genetika (s korenima naučnog razumevanja u biološkim naukama), rano odgajanje dece (obično proučavaju naučnici o ponašanju) i društvene norme (domen društvenih nauka) (Kessel & Rosenfield, 2008).

Poslednjih nekoliko godina je mnogo učinjeno i postignut je značajan napredak u zaštiti žena od zlostavljanja i nasilja. Međunarodne organizacije i udruženja su postigle kompromis da su žene najčešće žrtve nasilja i u tom smislu su donele nekoliko značajnih dokumenata koja ih štite. Međutim, i pored značajne zakonske regulative i brojnih konvencija i protokola koje

Kultura polisa
19(2), 55–88.

su usvojene i ratifikovane, nasilje nad ženama je i dalje na visokom nivou, kao i tamna brojka slučajeva nasilja. Prema podacima istraživanja na teritoriji SAD svake godine oko 5,3 miliona žena doživi neku vrstu nasilja od strane intimnog partnera (Kottenstette & Stuiberg, 2013). Oko 35,6% žena i 28,5% muškaraca su iskusili silovanje, fizičko nasilje i/ili uhođenje/praćenje od strane intimnog partnera tokom svog života (Black et al., 2011).

Za potrebe ovog rada fokusiraćemo se na interpersonalno nasilje i njegove oblike kao i posledice koje takav vid nasilja ostavlja na žrtvu.

Oblici i kontekst interpersonalnog nasilja

Kao što smo naveli postoje različiti oblici nasilja i širok spektar manifestacija ovog oblika ponašanja. Jedan od najdominantnijih i za društvo najopasniji oblik nasilja je interpersonalno nasilje. Interpersonalno nasilje može biti ili instrumentalno, situaciono ili psihopatsko, ali se uvek javlja u kontekstu porodičnog, intimnog, prijateljskog ili poslovnog odnosa. Prisutno je u svim društvima i na svim meridijanima. Pojedini oblici su više dominantni u određenim krajevima sveta zbog kulturoloških razlika i različitih društvenih i moralnih normi. Za različite oblike interpersonalnog nasilja karakteristični su isti faktori rizika. Neki od tih faktora su nizak nivo tolerancije na stresnu situaciju, slaba samokontrola, nizak nivo samopoštovanja, frustracije i izvesni poremećaji ličnosti, nedostatak empatije i nemogućnost ulaženja u normalne emotivne veze i seksualne odnose. U literaturi, jedan od najčešće navođenih faktora rizika za ispoljavanje interpersonalnog nasilja je istorija nasilja u kući, degradirana porodica, razvod braka, odvojenost od porodice, socijalno-patološki obrasci ponašanja roditelja (droga, alkohol, kriminalna karijera). Kao najčešći socijalni faktori navode se nezaposlenost, siromaštvo, rodna nejednakost, društvene krize, anomija društva. U literaturi se najčešće možemo sresti sa sledećim oblicima interpersonalnog nasilja: nasilje mladih, nasilje nad decom, nasilje u porodici (nasilje nad intimnim partnerima, nasilje nad decom u porodici, nasilje nad starima, nasilje u istopolnim intimnim vezama). Nasilje u porodici je najdominantniji oblik interpersonalnog nasilja kojem smo

u ovom radu posvetili posebnu pažnju i obradili u posebnom delu.

Nasilje mladih je jedan od najdominantnijih oblika nasilja. Mladi mogu biti žrtve, svedoci ili počinioci nasilja Ili kombinacija ove tri uloge. Nasilje je izazvano ličnom istorijom, nedostatak izbori i mogućnosti, ili nekim od oblika diskriminacije (rasizam, homofobija, socijalna diskriminacija). Mladi dominiraju i u kategoriji izvršilaca ali i u kategori žrtava nasilja. Broj smrtnih slučajeva od ubistava dostiže vrhunac u starosnoj kategoriji od 20 do 29 godina a učestalost hapšenja zbog nasilnih zločina na uzrastu od 16–24 godine (Farrington, 1998). Najčešći oblici nasilja koje manifestuju mladi su napad na život i telo (fizičko nasilje), uništenje imovine (huliganizam i vandalizam), verbalno nasilje, kao i nasilje na internetu (engl. *cyberbullying*). Dakle, direktno nasilje uključuje fizičku agresiju (npr. udaranje, guranje, prisiljavanje da se nešto uradi, oduzimanje novca Ili stvari) i verbalnu agresiju (npr. prozivke, zadirkivanje na uvredljiv način, pretnje nasiljem, nazivanje pogrdnim imenima, ismevanje, omalovažavanje). Manipulativno ponašanje u odnosima, kao što je širenje glasina, socijalna isključenost, izdaja prijateljstva, mogu se smatrati kao oblici indirektnog (posrednog) maltretiranja (Cheek at al., 2013). Za nasilje mladih karakteristični su svi njegovi oblici kao i kod odrsalih: fizičko, seksualno, psihičko. Posledice su takođe mogu biti iste ali su one najčešće nanesene takođe mladoj osobi što dodatno otežava sam čin nasilja. Za kriminalitet maloletnika i mladih, a samim tim i za nasilje, je karakteristično da se obično ispoljava u grupi i od strane grupe. Vršnjačko nasilje je jedan od najčešćih oblika nasilja mladih i pojam koji je u domaćoj literaturi našao široku primenu. U stranoj literaturi se najčešće srećemo sa pojmom buling (eng. *bullying*) pod kojim neki naši stručnjaci podrazumevaju nasilničko i agresivno ponašanje dece i maloletnika. Međutim, termin buling je postao toliko popularan da se odomaćio i u našoj literaturi ali i u svakodnevnoj komunikaciji. Nastao je od engleske reči buli (*bully*) kojom se označava osoba koja koristi fizičku snagu i nadmoć nad drugim kako bi nanela štetu ili zaplašila slabijeg od sebe. Pod ovim pojmom se podrazumeva maltretiranje, nasilje, agresija, siledžijstvo (Merdović 2019, p. 69). Sa nasiljem mladih često se vezuje

Kultura polisa
19(2), 55–88.

i pojam siledžijstvo. Pod siledžijstvom se podrazumeva dugotrajno nasilje, fizičko Ili mentalno, od strane pojedinca Ili grupe, usmereno na pojedinca koji nije sposoban da se zaštiti u aktuelnoj situaciji (Roland, 1989, p. 143).

Kada su u pitanju mladi, prema Olveusu, postoje tri kategorije nasilnika: agresivni, anksiozni i pasivni. Agresivni uobičajeno pokazuju nasilno ponašanje i želju za dominacijom nad drugima. Pasivni zlostavljači su uglavnom manje nasilni i najčešće imaju ulogu pomagača agresivnim nasilnicima, dok je anksiozni nasilnik najčešće provokativna žrtva koja je usvojila vršnjačko zlostavljanje kao oblik borbe protiv maltretiranja (Olweus et al., 1998). Zbog specifičnosti psiho-socijalnog razvoja mladi teže pripadnošću grupi, socijalizaciji i dokazivanju drugima. Nasilje je jedan od prestupa koji mladi najčešće vrše u prisustvu drugih ili kao pripadnik grupe. Huliganizam i vandalizam su dva oblika nasilničkog ponašanja koji su karakteristični za mlade i ispoljavaju se najčešće u grupi tako da se može podvesti pod kolektivno nasilje koje nećemo obrađivati u ovom radu.

Nasilje nad decom, kao i zlostavljanje i maltretiranje dece (eng. *child maltreatment*), predstavljaju poseban oblik interpersonalnog nasilja. Nasilje i maltretiranje dece jeste vrlo važan zdravstveni i društveni problem u svim zemljama sveta bez obzira na kulturu, društveno uređenje i razvijenost. Svi oblici nasilja nad decom, kojih često nismo svesni i čiju težinu ne doživljavamo, u meri i na način, kakav po svome značaju zaslužuju, ostavljaju neizbrisive tragove u životu svakog deteta, koji ga prate celog života (Bjelajac & Merdović, 2019, p. 191). Izaziva brojne negativne posledice po zdravlje deteta, kao što su poremećaj kognitivnog razvoja, loše fizičko i mentalno zdravlje, smanjena obrazovna dostignuća, i poremećeno psihosocijalno funkcionisanje (Fortson & Mercy, 2012; Shonkoff et al., 2009). Kada govorimo o nasilju nad decom, onda podrazumevamo sve oblike nasilja: seksualno, fizičko, psihičko, kao i maltretiranje i zanemarivanje. Seksualno zlostavljanje dece predstavlja tabu temu u većini društava i tek u poslednjih nekoliko godina dospelo je u centar interesovanja istraživača. Seksualno zlostavljanje dece podrazumeva svaki kontakt ili interakciju deteta i odrasle osobe gde dolazi do vaginalnog,

analnog ili oralnog odnosa, kao i sve ostale forme kontakata sa detetom koje se sprovode u seksualne svrhe (Stevanović, 2002, p. 45). U stranoj literaturi je ustaljen u upotrebi engleski termin *Child sexual abuse* (CSA), koji se u domaćoj literaturi prevodi kao seksualno zlostavljanje dece. Pregledom takve literature može se izvesti zaključak da seksualno zlostavljanje dece predstavlja pojam kojim se opisuju seksualne aktivnosti između deteta i odrasle osobe ili starijeg deteta. Ovo je u gotovo u svim državama sveta inkrimisano kao krivično delo, za koje su propisane veoma stroge krivične sankcije. Pod njim se podrazumevaju fizički kontakti kao što su neželjeno dodirivanje, milovanje, masturbacija, oralno-genitalni kontakt, penetracija i vaginalni i analni odnos. Takođe, deca mogu da dožive seksualno nasilje i zlostavljanje bez interakcije i fizičkog kontakta kroz različite komentare, prikazivanje pornografskog materijala, voajerizam, fotografisanje i video snimanje deteta (Finkelhor 2008). Seksualno nasilje uključuje svaki fizički, vizuelni, verbalni ili seksualni čin koji je, u vreme kad se dogodio ili naknadno, žrtva doživela kao pretnju ili napad, koji ju je povredio ili degradirao ili u kojem joj je oduzeta kontrola u intimnom kontaktu (Kelly, 1988, p. 112). Za seksualno zlostavljanje dece je uobičajena zloupotreba dečjeg poverenja, prisiljavanje, eksploatacija i/ili upotreba dece radi uživanja i zadovoljenja seksualnih potreba odraslih. Svetska zdravstvena organizacija (WHO) definiše seksualnu delinkvenciju kao seksualni čin, pokušaj takvog čina, neželjeni seksualni komentar ili predlog koji je usmeren protiv osobe i njene seksualnosti, a koji može počiniti druga osoba bez obzira na odnos sa žrtvom ili situaciju u kojoj se nalazi. Karakteriše ga upotreba sile, pretnje ili ucene usmerene prema žrtvi ili njoj bliskoj osobi. Seksualno zlostavljanje dece se najčešće poistovećuje sa pedofilijom. Prema međunarodnoj statističkoj klasifikaciji bolesti i srodnih zdravstvenih problema (Poglavlje V – Mentalni i bihevioralni poremećaji – F00–F99; Poremećaji ličnosti i ponašanja odraslih – F60–F69), pedofilija (F65.4) se označava kao „Seksualna sklonost prema deci, dečacima i/ili devojčicama, obično u predbuberteskoj ili ranoj pubertetskoj dobi“ (ICD-10, 2016). Prema Priručniku za dijagnostiku i statistiku mentalnih poremećaja, Peto

Kultura polisa
19(2), 55–88.

izdanje (DSM–5), da bi se mogao dijagnostifikovati pedofilni poremećaj, moraju biti ispunjeni sledeći kriterijumi (APA, 2013):

• Ponavljajuće, intenzivne seksualne maštarije, nagoni ili ponašanja koja uključuju seksualnu aktivnost sa predpubertetskim detetom (13 godina ili mlađim) tokom najmanje 6 meseci.

• Ovi seksualni nagoni deluju ili su prouzrokovali značajne nevolje ili pogoršanja u društvenim, profesionalnim ili drugim važnim oblastima funkcionisanja.

• Osoba ima najmanje 16 godina i najmanje 5 godina je starija od deteta u prvoj kategoriji. Međutim, to ne obuhvata pojedinca u kasnoj adolescenciji koji je uključen u stalni seksualni odnos sa 12 ili 13 godina.

Sa razvojem interneta i društvenih mreža pedofilija je doživela ekspanziju i predstavlja ozbiljan zdravstveni, ekonomski i socijalni problem koji zahteva multidisciplinaran pristup na polju prevencije, sprečavanja i tretmana pedofila i žrtava pedofilije. Sa pedofilijom je neraskidivo vezana i dečija pornografija koja je inkriminisana u zakonskim aktima. Međutim, ne mora osoba koja se bavi dečijom pornografijom neminovno biti i pedofil, naročito u eri elektronskih komunikacija i brzog širenja informacija, audio i video materijala. Osoba koja se bavi dečijom pornografijom ne mora nikada stupiti u fizički kontakt sa detetom i učiniti osnovni oblik krivičnog dela koji nazivamo pedofilija. Sa druge strane gotovo da nema registrovanog pedofila koji je zakonski procesuiran a da se nije upustio i u dečiju pornografiju. Konvencija Saveta Evrope o zaštiti dece od seksualne eksploatacije i zlostavljanja, članom 20. definiše krivična dela dečije pornografije. Navedenom odredbom države potpisnice se obavezuju na preduzimanje neophodnih izmena u nacionalnim zakonodavstvima, u cilju inkriminisanja sledećih protivpravnih radnji: proizvodnja dečije pornografije, nuđenje ili činjenje dostupnim dečije pornografije, distribucija ili objavljivanje dečije pornografije, pribavljanje dečije pornografije za sebe ili za drugo lice, posedovanje dečijeg pornografskog materijala i umišljajno ostvarivanje pristupa sadržajima dečije pornografije putem informatičkih tehnologija. Seksualno zlostavljanje deteta u većini slučajeva

je praćeno i drugim oblicima nasilja i zlostavljanja. Posledice seksualnog zlostavljanja nisu samo trenutne već dugoročne i ostavljaju duboke traume na žrtvi koje traju tokom celog života i manifestuju se kroz zdravstvene, emocionale, socijalne, psihološke i druge probleme vezane za svakodnevnu komunikaciju žrtve. Dakle, posledice seksualnog zlostavljanja dece mogu biti akutne i neposredne (primetne odmah nakon samog događaja kao što su fizičke povrede, modrice) ili posredne i trajne (utiču na psiho-socijalni život pojedinca u toku celog života kao što su depresija, anksioznost, suicidne misli).

Jedan od posebnih oblika nasilja koji je naizraženiji kod dece je digitalno nasilje koje sve više zaokuplja pažnju stručnjaka i čije posledice su izuzetno negativne po zdravlje i razvoj dece. Kao i većina pojmova koji pripadaju sferi informacija i komunikacionih tehnologija, digitalno nasilje je relativno nova pojava koja poslednjih decenija postaje tema ozbiljnih naučnih rasprava (Bjelajac & Filipović, 2021). Pored pedofilije i dečije pornografije digitalno nasilje se manifestuje i uvredama, ucenama, ponižavanjem, pisanjem laži i neistina o žrtvi, objavljivanjem fotografija i sl. Sve to kod žrtve izaziva psihički pritisak, strah, ljutnju, povlačenje, nelagodu, koje dalje mogu implicirati loš školski uspeh, izostajanje iz škole, povučenost, probleme u ponašanju, a nekada i pokušajem samoubistva ili samoubistvom. Zbog toga se ovom obliku ponašanja, u eri brzog razvoja savremenih tehnologija i lake dostupnosti interneta, a samim tim i lakoj izloženosti ovoj vrsti nasilja, mora posvetiti posebna pažnja.

Nasilje u porodici kao oblik interpersonalnog nasilja

Nasilje u porodici predstavlja poseban oblik interpersonalnog nasilja koji ima nekoliko svojih oblika. Nasilje u porodici može biti manifestovano između intimnih partnera, nasilje nad decom, nasilje dece nad roditeljima i članovima porodice, nasilje nad starim članovima porodice. Svaki od ovih oblika nasilja u porodici može se ispoljiti kroz fizičko, psihičko, ekonomsko i seksualno nasilje.

Nasilje nad intimnim partnerima se javlja u svim zemljama, kulturama

i u svim društvenim slojevima bez izuzetka. Najčešće se manifestuje kao fizičko nasilje koje podrazumeva udaranje, guranje, čupanje, nanošenje telesnih povreda različitim predmetima. Neretko podrazumeva i prisiljavanje na seksualne odnose, silovanje, psihičko zlostavljanje (zastrašivanje i ponižavanje, kontrola kretanja, izolacija od porodice i društva) i ekonomsko zlostavljanje (nedavanje sredstava, kontrola finansija, nemogućnost zadovoljenja osnovnih potreba). Nasilje u braku je jedan od termina koji je u upotrebi i različito se definiše. Pod terminom „nasilje u braku" podrazumeva se viktimizacija osobe s kojom je nasilnik imao ili ima zasnovanu bračnu zajednicu. Ono obuhvata kako nasilje nad ženama, tako i nasilje nad muškarcima (Burnett, 1999). Nasilje u braku se određuje i kao niz ponašanja kojima se koristi osoba kako bi zadobila ili zadržala moć i kontrolu nad bračnim partnerom. Takva se ponašanja mogu dogoditi jednom, u dužem vremenskom periodu, tj. kontinuirano, ili posebno (Balić et al., 2001). Nikolić Ristanović pod nasiljem u braku podrazumeva fizičko, seksualno, psihičko i ekonomsko zlostavljanje koje vrši muž nad ženom, nezavisno od toga da li je bilo predmet krivičnog, ili prekršajnog gonjenja ili presuđenja (Nikolić-Ristanović, 1993). Ova definicija je suviše feministički postavljena i isključuje nasilje u porodici u kojem su žrtve muškarci.

Prema svim istraživanjima koja su do sada realizovana u ovoj oblasti i statističkim pokazateljima, žene su najčešće žrtve nasilja u porodici i među intimnim partnerima iako i one same mogu biti nasilne. Iako je u većini modernih društava nasilje u porodici zabranjeno i zakonom inkriminisano, realnost ukazuje na činjenicu da je ono u poslednjim godinama evidentnije i da ima tendenciju stalnog rasta, što se može objasniti i činjenicom da su žrtve sve više ohrabrene da prijave nasilje i da se tamna brojka ovog fenomena smanjuje (Merdović & Bjelajac, 2021, p. 186). Prema izveštajima UN svaka treća žena širom sveta doživljava fizičko ili seksualno nasilje, uglavnom od strane intimnog partnera. Nasilje nad ženama i devojčicama predstavlja kršenje ljudskih prava, a neposredne i dugoročne fizičke, seksualne i mentalne posledice za žene i devojčice mogu biti razorne, uključujući smrt.

Nasilje u porodici, iako su žene najčešće žrtve, implicira niz ozbiljnih posledica po decu koja mogu biti neposredne ili posredne žrtve nasilja. Procenjuje se da muškarci koji su preživeli nasilje u porodici imaju do 10 puta veću verovatnoću da će biti nasilni u intimnoj vezi od muškaraca koji nisu imali istoriju nasilja u detinjstvu (Godbout et al., 2009). Žene su posebno podložne zlostavljanju od strane njihovih partnera u društvima u kojima postoje značajne nejednakosti između muškaraca i žena, krute rodne uloge, kulturne norme koje podržavaju dominaciju muškarca nad ženama, verske i religiozne norme koje favorizuju muškarca kao jači pol kao i sistemi u kojima je loša zakonska regulativa i blaga kaznena politika. Brojne međunarodne institucije se bave ovim pitanjem i donele su nekoliko značajnoh konvencija, protokola, preporuka i drugih akata koji predstavljaju osnovu zakonske regulative u većini zemalja. Opšta preporuka Komiteta Ujedinjenih nacija za eliminaciju diskriminacije nad ženama (Committee on the Elimination of Discrimination against Women – CEDAW) utvrdila je da je rodno zasnovano nasilje ono „nasilje koje je usmereno protiv žene zato što je žena ili koje proporcionalno pogađa žene“ (član 6). Deklaracija UN o eliminaciji nasilja nad ženama iz 1993. navodi da nasilje nad ženama znači svaki čin rodno zasnovanog nasilja koji ima za posledicu ili će verovatno dovesti do fizičkog, seksualnog ili psihičke povrede ili patnje za žene, uključujući pretnje takvim radnjama, prinudu ili proizvoljno lišavanje slobode, bilo da se dešavaju u javnom ili privatnom životu. Jedan od najznačajnih dokumenata iz ove oblasti je Konvencija o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici tzv. Istanbulska konvencija (2011), koja predstavlja najobuhvatniji dokument kojim se štite prava žena. Pravno je obavezujuća za sve zemlje koje su je potpisale i ratifikovale a među kojima se nalazi i Srbija. U članu 3. ove Konvencije, „nasilje nad ženama“ označava kršenje ljudskih prava i oblik diskriminacije nad ženama i predstavlja sva dela rodno zasnovanog nasilja koja dovode do, odnosno mogu da dovedu do, fizičke, seksualne, psihičke odnosno ekonomske povrede odnosno patnje za žene, obuhvatajući i pretnje takvim delima, prinudu odnosno arbitrarno lišavanje slobode, bilo u javnosti

odnosno u privatnom životu. Pod nasiljem u porodici podrazumeva se svaki čin fizičkog, seksualnog, psihičkog odnosno ekonomskog nasilja do kojeg dođe u porodici ili domaćinstvu odnosno između bivših odnosno sadašnjih supružnika odnosno partnera, nezavisno od toga da li učinilac deli ili je delio domaćinstvo sa žrtvom. Naša zemlja je skoro u potpunosti prilagodila svoje zakonske akte Istanbulskoj konvenciji i tako značajno unapredila zaštitu prava žena i zaštitu žrtava nasilja u porodici.

Nasilje nad decom u porodici je takođe vid interpersonalnog nasilja i nasilja koje se dešava u okruženju u kojem bi dete trebalo da se oseća najsigurnije. Potreba za sigurnošću i brigom, osećaj bespomoćnosti i zavisnosti, kod dece predstavljaju pogodno tle za različite oblike viktimizacije. Zdravlje dece, njihov psiho-socijalni razvoj, socijalizacija i uspostavljanje adekvatnih socijalnih veza, zavisi prevashodno od odnosa u porodici i okruženja deteta u najranijim fazama života pa sve do adolescencije (Bjelajac & Merdović, 2019, p. 192). Deca su najosetljiviji članovi porodice, pa stoga samo nasilje među članovima porodice negativno utiče na njihov psiho-socijalni razvoj. Ukoliko su deca direkte žrtve nasilja te posledice su mnogo veće. Kao što je slučaj sa nasiljem nad intimnim partnerima, zlostavljanje dece takođe uključuje fizičko, seksualno i psihičko zlostavljanje ali i zanemarivanje. Ne postoje pouzdani podaci koji bi ukazivali na stopu prevalencije nasilja nad decom u porodici. Prema podacima iz 2000. godine, 57 hiljada dece uzrasta do 15 godina je ubijeno. Deca uzrasta do 4 godine su u dva puta većem riziku da budu ubijena u porodici od dece uzrasta od 5–14 godina (Alexander et al, 2001). Posledice fizičkog zlostavljanja su najvidljivije ali često i najteže. Fizičko nasilje nad decom obuhvata takve odnose i ponašanja od strane roditelja kojima se primenom fizičke sile, uz ili bez upotrebe drugih sredstava, nanose ozlede ili rane i ugrožava zdravlje ili život maloletnika ili izaziva njegova smrt (Milosavljević, 1998, p. 40). Najčešći načini manifestacije fizičkog nasilja su tuča, udaranje, guranje, povlačenje za kosu, ugriz, paljenje cigaretom Ili drugim pogodnim predmetom, gušenje, davljenje. Fizičko zlostavljanje deteta u porodici nikada nije izolovano i njega vrlo često prati i pshičko

maltretiranje. Psihičko maltretiranje je teško za identifikaciju i dokazivanje. Emocionalno i psihičko zlostavljanje je po praivlu prateći oblik svih drugih vrsta zlostavljanja i zanemarivanja, ali egzistira i kao poseban oblik. Razmere psihičkog i emocionalnog zlostavljanja uopšte nije moguće proceniti. Psihičko zlostavljanje je svaki stav Ili ponašanje, kao i izostavljanje stavova i ponašanja od strane staraoca koji ometa detetovo bihevioralno, kognitivno, emocionalno ili mentalno blagostanje. Ovi stavovi i ponašanja uključuju verbalno zlostavljanje, mentalno zlostavljanje i psihološko zlostavljanje (McClennen, 2016, p. 26). Emocionalno zlostavljanje predstavlja sve one oblike ponašanja koji kod deteta razvijaju doživljaj da je bezvredno, nevoljeno, neželjeno, vredno jedino kada služi potrebama drugih, ili kroz ozbiljno zastrašivanje koje kombinuje psihološko i fizičko nasilje (Žegarac, 2004). Psihičko i emocionalno zlostavljanje dece se ne može inkriminisati kao posebno krivično delo u krivičnom zakonu za razliku od fizičkog i seksualnog nasilja, zbog njegove nevidljivosti i teškog identifikovanja i dokazivanja pred nadležnim pravosudnim organima. Seksualno zlostavljanje dece u porodici je jedan od najtežih oblika nasilja nad decom koji ima nesagledive posledice po dečije zdravlje. Deca predškolskog uzrasta su najranjivija i takvi slučajevi često ostanu neotkriveni jer samo dete ne zna da verbalizuje sam čin zlostavljanja, nije svesno nasilja koje trpi a veoma često se desi i da zaboravi i da ne može da se seti. Jedan od inkrimisanih oblika ponašanja koji je direktno vezan za seksualno nasilje nad decom u porodici je incest. Predstavlja jedno od najtraumatičnijih iskustava deteta i uvek podrazumeva seksualni ili sa njim izjednačen čin između deteta i bliskog srodnika, najčešće člana porodice. Incestom se smatra svaki vid seksualnog zlostavljanja deteta od strane starije osobe od poverenja, koja je u poziciji moći i predstavlja autoritet za dete (Konstantinović-Vilić et al., 2009, p. 147). Reakcija dece na seksualno zlostavljanje pri incestu je da se pretvaraju da spavaju, ćute i kriju to u sebi jer je zlostavljač osoba u koju imaju poverenja, koja im je bliska. Zanemarivanje je takođe jedan od oblika nasilja nad decom u porodici koji ostavlja duboke posledice na detetov psiho-socijalni razvoj i funkcionisanje. Zanemarivanje može biti fizičko, medicinsko, emocionalno,

ekonomsko. Fizičko zanemarivanje podrazumeva pitanja neadekvatnog nadzora, nedovoljnog i/ili potpunog neispunjavanja osnovnih fizičkih potreba deteta, kao što su odeća i hrana. Napuštanja, sama po sebi, ukazuju na svesno odbacivanje obaveza roditeljstva i ostavljanje deteta bez adekvatne brige ili starateljstva. Medicinsko zanemarivanje može podrazumevati odbijanje pružanja zdravstvene zaštite, uključujući i zaštitu mentalnog zdravlja, ili kašnjenje ili potpuno nepostojanje zdravstvene zaštite deteta. Emocionalno zanemarivanje se odnosi na nepažnju i nebrigu o emocionalnim potrebama deteta. Poseban slučaj emocionalnog zanemarivanja dece se javlja u porodicama sa evidentiranom psihopatologijom roditelja u vidu alkoholizma i narkomanije, gde takvi roditelji nisu emotivno dostupni za svoju decu i ne mogu im pružiti empatiju i zadovoljenje emocionalnih potreba (Bjelajac & Merdović, 2019, p.198). Ulaženjem u pojedinosti bi se izašlo iz okvira ovog rada, ali jeste važno ukazati i na nasilje prema deci kroz specifično radno i ratno ropstvo. Kao posledica zanemarivanja, javlja se i izloženost dece zloupotrebi u cilju radne eksploatacije (prosjačenje, rad u rudnicima, na plantažama kakaa, koke ili marihuane, ili u fabrikama), ali i angažovanja u oružanim sukobima (Marković & Marković, 2022).

Nasilje nad starima i zlostavljanje starijih osoba od strane njihovih rođaka ili drugih osoba koji se brinu ili bi trebalo da se brinu o njima predstavlja ozbiljan društveni problem. Naša zemlja spada u kategoriju zemalja sa starim stanovništvom i iz godine u godinu broj starih se povećava u opštoj populaciji. Nasilje nad starim osobama takođe može bti fizičko, seksualno i psihičko zlostavljanje, ali, kao i kod dece, zbog specifičnosti godina i nemoći, i zanemarivanje. Jedan od najčešćih oblika zanemarivanja starijih je ekonomsko zlostavljanje i zanemarivanje kada članovi porodice nenamenski troše sredstva starijih članova domaćinstva i pri tom ne obezbeđuju im osnovne egzistencijalne potrebe (medicinske, higijenske). Granica starosti je u mnogim zeljama različita i postoje značajne nejednakosti. Negde se početak starosti navodi od 60 godine dok je u drugim zemljama 65. Negde se razlikuju tri katerogije starosti: rana, srednja i duboka (pozna). Prema Svetskoj zdravstvenoj

organizaciji nasilje prema starima predstavlja svaki pojedinačni ili ponavljajući čin ili nedostatak odgovarajućeg postupanja, koje se događa u bilo kojem odnosu očekivanja i poverenja, a koji uzrokuje štetu, bol, nepriliku ili nevolju starijoj osobi. Zlostavljanje starih se takođe definiše i kao fizičko zlostavljanje nanošenjem telesnih povreda; verbalne pretnje ili psihičko zlostavljanje koje izazivaju strah ili poniženje; finansijska zloupotreba novca ili imovine; seksualno zlostavljanje kao kod silovanja ili pokušaja silovanja; ili zanemarivanje kada se ne obezbeđuju hrana, lekovi, medicinski tretman ili nadzor (Schlesinger & Schlesinger 2018). To je emotivna tema i za javnost i za profesionalce i zadaje još jedan udarac našem mitu o nežnim, ljubavnim, porodičnim sistemima u kojima bi stariji članovi porodice trebalo da se osećaju bezbrižno i da u miru provedu ostatak života. Bilo koji od oblik nasilja, kada su u pitanju starije osobe, može imati komponentu rodne zasnovanosti, jer u većoj meri pogađa starije žene, one koje nemaju moć da mu se odupru. Stare osobe mogu biti izložene svim oblicima kriminalne viktimizacije, kako u porodici tako i izvan nje. Ipak, nasilje prema starim osobama se najčešće sagledava kao poseban oblik porodičnog nasilja (Konstantinović-Vilić, et al. 2010, p. 135). U ovoj oblasti ima malo rezultata istraživanja jer se obično starije osobe ne usuđuju da prijave nasilje zbog stida, nemoći, nemogućnosti da sami prijave ili odu kod lekara radi kostatovanja povreda, straha od još većeg zlostavljanja, nemogućnosti da se izmeste iz porodice i sl. Prema nekim istraživanjima između 4% i 6% starijih ljudi doživljava neki oblik zlostavljanja (Podnieks, 1992). Ono što je karakteristično za ovu vrstu nasilja u porodici je da je izloženost starijih muškaraca nasilju u porodici skoro ista kao i žena što, kao što smo videli ranije u radu, nije slučaj u mlađim starosnim kategorijama. Etiologija ovog nasilja je slična svi oblicima interpersonalnog nasilja ali ima i određene specifičnosti. Prisustvo starije osobe u kući može izazivati veliki stres na bračne ili odnose između roditelja i dece. Ako je negovatelj samac, bilo muško ili žensko, društveni odnosi ili čak karijera mogu biti žrtvovani, što izaziva napetost i frustracije. Takvi lični faktori stresa mogu biti otežani hroničnom bolešću, neadekvatnim finansijama, pretrpanim stambenim

prostorom i nedostatkom sistema podrške. Nasilje nad starijima je posebno izraženo u ustanovama za brigu i smeštaj o starim licima i u toj oblasti su rađena brojna istraživanja, ali smo se za potrebe ovog rada fokusirali na nasilje nad starima u porodici.

Nasilje u LGBT zajednicama smatra se jednim od oblika nasilja kojem nije posvećeno dovoljno pažnje i kojeg karakteriše velika tamna brojka. Nasilje među partnerima istog pola nije dovoljno istraženo i za naše društvo predstavlja tabu temu zbog rigidnih i tradicionalnih shvatanja i mišljenja o LGBT populaciji. Stručnjaci se slažu da u osnovi svakog nasilja stoji moć. Određene osobe, kada im se pruži prilika da vrše nasilje nad drugim to će učiniti jer žele da nametnu kontrolu nad drugim. Želja za kontrolom i moći tera nasilnika da primenjuje nasilje kako bi primorao žrtvu da se pokori njegovim željama i potrebama. Na ovim principima zasniva se i nasilje u lezbejskim, gej, transeksualnim vezama. U našoj zemlji istopolne zajednice nisu zakonski priznata kategorije te o ovoj vrsti nasilja nema adekvatnih podataka. Pojam roda koji se ustalio u zapadnim zemljama i opšte je prihvaćen, kod nas je naišao na brojne kritike u praksi ali i u stručnoj literaturi zbog kulturoloških odlika našeg društva i izraženog patrijaralnog stila vaspitanja. Međutim poslednjih nekoliko godina pojam roda je usvojen i ugrađen u zakonska akta, naročito nakon 2011. godine, kada je Republika Srbija potpisala i ratifikovala Istanbulsku konvenciju. Činjenica je da u našem društvu postoje LGBT zajednice a samim tim i da u tim zajednicama ima nasilja. Pregled starne literature ukazuje da je etiologija i fenomenologija nasilja u LGBT zajednicama ista kao kod nasilja u porodici. Pojedine specifičnosti nasilja u LGBT zajednicama najčešće se vezuju za psihičko i emocionalno nasilje, kao i maltretiranje koje se odnosi na ucene za otkrivanje seksualne orijentacije osobama iz žrtvinog okruženja. Nasilje u ovakvim zajednicama ostaje neotkriveno upravo zbog razloga otkrivanja seksualne orijentacije porodici i društvu žrtve koja se plaši reakcije okoline. Za naše društvo su stavovi prema LGBT populaciji konstantno rigidni i neodobravajući pa se i pored pretrpljenog nasilja od strane partnera, žrtva plaši i nasilja okoline ukoliko

se sazna njena seksualna orijentacija. Dinamika istopolnog nasilja je slična kao i u heteroseksualnim vezama, pa se dešava ciklično sa periodima tzv „medenog meseca“ nakon epizode nasilja (Bender & Lauritsen, 2021). Uz određene specifičnosti, može biti kao i u heteroseksualnim vezama – fizičko, psihičko, seksualno i ekonomsko. Za istopolne zajednice je karakteristično da nasilnik posle izvesnog vremena može postati žrtva, što nam ukazuje na dvosmerno nasilje. Jedan od partnera može biti u situaciji da trpi nasilje u dužem vremenskom periodu a da nakon podrške institucija i državnih organa postane i sam nasilan i svoje nasilje usmeri prema partneru koji ga je zlostavljao. Tamna brojka ovog tipa nasilja je velika zbog činjenice da zvaničan sistem ne prepoznaje ovu kategoriju i da su prava LGBT zajednice ugrožena. Samom činjenicom da je žrtva nasilja u vezi, kasnije i sam sistem stigmatizira žrtvu i osećaj nelagodnosti se povećava. Jedan od najčešćih razloga zašto se ne prijavljuje nasilje u LGBT zajednici je shvatanje da su mnogo veće posledice viktimizacije društva od posledica nasilja koje trpi u vezi. Razlozi i motivi zašto žrtve, i pored nasilja koje trpe, ostaju u takvim vezama su slične kao i u heteroseksualnim zajednicama: ljubav prema nasilniku, strah od odmazde i još većeg nasilja, nepoverenje u sistem, samokrivica, vera u promenu ponašanja partnera. Specifičnost se ogleda u tome što ako prijavi nasilje svog partnera žrtva otkriva svoju seksualnu orijentaciju što ih može koštati odbacivanjem porodice, stigmatizacijom na poslu i u društvu, gubitkom posla.

Posledice interpersonalnog nasilja

Nasilje predstavlja ozbiljan društveni problem karakterističan za sva društva i ima izuzetno negativne implikacije po žrtvu, nasilnika i društvo u celini. Bez obzira o kojoj vrsti nasilja se radi, posledice su nužne i bolne pre svega po žrtvu a zatim se reflektuju na užu i širu okolinu. Posledice su pre svega zdravstvene a zatim i ekonomske, pravne, posledice po ugrožavanje ljudskih prava i društvenog blagostanja. Nasilje je multikauzalna pojava pa su i posledice brojne i različite i teško ih je odvojiti. Gotovo da nema ni

Kultura polisa
19(2), 55–88.

jedne vrste nasilja koje ujedno ne proizvodi i psihičke posledice po žrtvu. Multiviktimizacija je osnovna karakteristika svakog nasilja.

Zdravstvene posledice su najvidljivije i najnegativnije po žrtvu. Bez obzira da li se radi o fizičkom, seksualnom ili psihičkom zlostavljanju, prvo trpi telo žrtve i njeno zdravlje a tek posle se javlja refleksija na druge sfere života. Posledice po zdrvalje mogu biti različite i pogađati različite aspekte zdravlja žrtve (fizičke povrede, psihički problemi, fiziološki poremećaji i sl.). Svakako je najteža posledica smrt žrtve koja može biti proizvod direktnog ataka nasilnika gde usled napada i teškog povređivanja nastupa smrt. Kao posledica nasilja latentni ishod ne mora biti direktno vezan za napad ili povredu već može biti uzrokovana kontinuiranim nasiljem od strane nasilnika usled čega žrtva posle određenog perioda, pod pritiskom nasilja izvrši suicid ili zbog zdravstvenih komplikacija nastupi smrt. U literaturi su najčešće izučavane posledice nasilja u intimnim partnerskim vezama i nasilje nad decom. Ubistvo intimne partnerke se naziva femicid i predstavlja jedan od najvećih problema nasilja u našem društvu na koji ukazuju sve nevladine organizacije, feministička udruženja ali i kompletna javnost. Samoubistvo (suicid) je takođe često posledica interpersonalnog nasilja. Pored smrti, zdravstvene posledice nasilja su brojne i ni u kom slučaju zanemarljive. Poremećaji fizičkog zdravlja su najvidljiviji i najlakše ih je otkriti. Tu se pre svega radi o telesnim povredama, lakše (modrice, oderotine, rasekotine) i teže prirode (prelomi, invalidnost), koje su neoborivi dokazi u slučajevima koji se procesuiraju pred nadležnim tužilaštvom i sudom. Pored neposrednog (povrede i traume) žene žrtve nasilja su tri do pet puta u većem riziku da će prijaviti probleme mentalnog zdravlja kao što su suicidalne misli, zloupotreba supstanci, postraumatski stresni poremećaj (PTSP) i depresija (Eshelman & Levendosky, 2012). Žene žrtve nasilja imaju problem sa samopoštovanjem i njenim radnim i društvenim uspehom. Usled kontinuirane izloženosti nasilju žrtve su u povećanom riziku i od brojnih psihosomatskih poremećaja (anksioznost, depresija, postraumatski poremećaji, poremećaj uzimanja hrane, nizak nivo samopoštovanja, fobije, i sl). Usled seksualnog zlostavljanja

često se javljaju i problemi kao što su neželjena trunoća, HIV, ginekološka oboljenja, polno prenosive infekcije. Kao posledice zlostavljanja, žrtve su sklone konzumiranju alkohola i psihoaktivnih supstanci, što ima dodatne negativne implikacije po zdravlje žrtve (Dickinson et al., 1999). Seksualno nasilje je veoma stigmatizirajuće a implikacije na kratkoročno ili dugoročno mentalno, fizičko, seksualno i reproduktivno zdravlje i socijalno blagostanje mogu biti duboke (Holmes et al., 1996). Žrtva silovanja takođe može biti predmet ponižavanja, sramote i napuštanje od strane njene porodice i zajednice što može izazvati dodatnu viktimizaciju i socioekonomske posledice po žrtvu.

Deca su najosetljivija kategorija žrtava nasilja. Zbog specifičnosti psihosocijalnog razvoja i perioda odrastanja, posledice nasilja na decu su najveće. Bez obzira o kom obliku nasilja se radi, posledice po decu su brojne i različite sa velikom verovatnoćom da će uticati na dečije fizičke, emocionalne, akademske i ekonomske perspektive i njihov celokupan život. Rana viktimizacija predstavlja pogodno tle za razvoj psihičkih problema kod dece. Nema fizičkog i seksualnog zlostavljanja a da as sobom ne nosi i emocionalne, psihološke poteškoće i posledice po žrtvu. Fizički zlostavljana deca, po pravilu, ispoljavaju i emocionalnu simptomatologiju. Obično su anksiozna, depresivna, povučena i prestrašena ili agresivna, sebe nisko vrednuju, neretko su sklona autoagresiji i loše se uklapaju u grupu vršnjaka. Svakako najvidljivije, ali i najteže po fizičko zdravlje deteta, jesu telesne povrede nanete od strane roditelja, staraoca ili drugih članova porodice (Bjelajac & Merdović, 2019). Prema rezultatima istraživanja, najšeće posledice nasilja nad decom (zlostavljanje i zanemarivanje) su loše psihosocijalno prilagođavanje, psihijatrijsko problemi uključujući antisocijalno i samodestruktivno ponašanje i emocionalne poteškoće u odrasloj dobi (Fergusson et al., 1996). Takođe, zlostavljanje dece povećava rizik od ozbiljnih bolesti u odrasloj dobi, uključujući srčane probleme, agresivno i nasilničko ponašanje, polno prenosive bolesti, rizik od samoubistva (Springer et al., 2007). Nasilje, agresija, zlostavljanje i zanemarivanje direktno izazivaju ogromne troškove u lečenju i pružanju drugih zdravstvenih usluga, lečenje mentalnog zdravlja, invaliditet, niska produktivnost, prerana smrt žrtve.

Sve to košta sistem i državu i pored direktnih posledica po žrtvu, predstavlja ozbiljan ekonomski problem. Troškovi vođenja krivičnih postupaka pred organima krivičnog gonjenja, sa troškovima veštačenja, smeštaja žrtve u sigurnu kuću, troškovi boravka osuđenog u ustanovama za izvršenje krivičnih sankcija predstavlja dodatno opterećenje za ekonomiju svakog društva. Ne treba zanemariti ni posledice koje nasilje sa svim svojim pojavnim oblicima ima na društvo i društveni sistem, institucije i politička dešavanja naročito kada se radi o kolektivnom nasilju.

Zaključak

Interpersonalno nasilje kao jedan od oblika nasilnog i agresivnog ponašanja predstavlja višestruki problem koji implicira posledice po žrtvu, izvršioca i društvo u celini. Bilo da se radi o nasilju mladih, nasilju intimnih partnera, nasilju u porodici ili nekom drugom obliku nasilja, posledice su neminovne i često nesagledive. Nasilje je multikauzalna pojava koja ima različite obike manifestacije. Ubistvo kao najteži oblik nasilja je četvrti uzrok ukupne smrtnosti u svetu što predstavlja ozbiljan, pre svega, zdravstveni problem. Posebna pažnja mora biti posvećena onim oblicima nasilja koji imaju direktu posledicu na pojedinca. Tu pre svega treba obratiti pažnju na nasilje u mikrosocijalnim sredinama kao što su porodica, škola, vršnjačka grupa i uža socijalna sredina. Posledice su brojne i nesagledive, naročito kada se odnose na mlade. Zaštita od nasilja i ugrožavanja života i zdravlja nema alternativu u postupanju celokupnog društva, a naročito njenih najodgovornijih institucija i organa. Prepoznavanje nasilja i njegova rana identifikacija predstavlja osnovu borbe protiv ovih oblika prestupničkog ponašanja. Kultura igra ključnu ulogu u postavljanju granice oko toga šta je prihvatljivo ponašanje a šta se smatra nasiljem u svakodnevnoj komunikaciji, gde najčešće imamo začetak nasilnog akta i kasnije struktuiranog nasilničkog ponašanja pojedinca. Od stava društva prema nasilju zavisi i reakcija na pojedine oblike nasilja, kao što je nasilje nad ženama i nasilje u porodici. Ovom problemu neophodno je posvetiti naučnu i stručnu pažnju kroz realizaciju naučnih

istraživanja, prevashodno etiologije i uzroka nasilja. Na osnovu evaluacije i dobijenih podataka treba kreirati i programe prevencije i zaštite žrtava nasilja i celokupnog društva ali i pomoći nasilnicima da se socijalizuju i ne ponove nasilni akt.

Reference

Alexander, R., Levitt C., & Smith, W. (2001). Abusive Head Trauma. In R. Reece & S. Ludwig (Eds.), *Child Abuse: Medical Diagnosis and Management* (pp. 47–80). Lippincott Williams & Wilkins.

American Psychiatric Association. (2013). *Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders; DSM-5™* (5th ed.). American Psychiatric Publishing, Inc.

Anderson, C. A., & Bushman, B. J. (2002). Human Aggression. *Annual Review of Psychology* 53, 27–51. https://doi.org/10.1146/annurev.psych.53.100901.135231

Balić, S., Divanović, D., & Ricijaš, N. (2001). Nasilje i ubojstva među intimnim partnerima. *Kriminologija & socijalna integracija: časopis za kriminologiju, penologiju i poremećaje u ponašanju 9*(1–2), 71–84.

Bjelajac, Ž., & Merdović, B. (2019). Nasilje nad decom u porodici. *Kultura polisa*, *16*(39), 191–202.

Bjelajac, Ž., & Filipović, A. M. (2021). Specific Characteristics of Digital Violence and Digital Crime [Specifičnosti digitalnog nasilja i digitalnog kriminala]. *Pravo – teorija i praksa*, *38*(4), 16–32. https://doi.org/10.5937/ptp2104016B

Burnett, R. (1999). *Family Matters*. Spring Publishing.

Campbell, J. C., & Soeken, K. L. (1999). Forced Sex and Intimate Partner Violence: Effects on Women's Risk and Women's Health [Prisilni seks i nasilje od intimnog partnera: efekti na rizik po žene i zdravlje žena]. *Violence Against Women*, *5*(9), 1017–1035.

UN Committee on the Elimination of Discrimination Against Women [CEDAW]. (1992). *CEDAW General Recommendation No. 19: Violence Against Women* [Opšta preporuka CEDAW br. 19: Nasilje nad ženama]. https://www.refworld.org/docid/52d920c54.html

Cheek, S., Stoutand, A., & Berlan, E. (2013). Bullying in Childhood and Adolescence: Modifying Factors, Impact on Psychosocial Well-Being, and Intervention Strategies [Maltretiranje u detinjstvu i adolescenciji: faktori modifikacije, uticaj na psihosocijalno blagostanje, i strategije intervencije]. In K. Dekker & M. Dijkstra (Eds.), *School Bullying: Predictive Factors, Coping Strategies and Effects on Mental Health*. (pp. 169–189). Nova Science Publishers, Inc.

Čović, A. (2013). Značaj ratifikacije Konvencije Saveta Evrope o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici. *Strani pravni život*, *3*, 279–292.

Dickinson, L. M., de Gruy III, F. V., Dickinson, W. P., & Candib, L. M. (1999). Health-related quality of life and symptom profiles of female survivors of sexual abuse [Kvalitet života vezan za zdravlje i profili simptoma žena koje su preživele seksualno zlostavljanje]. *Archives of Family Medicine*, *8*(1), 35–43.

Dodge, K. A. (2008). Framing public policy and prevention of chronic violence in American youths [Uokvirivanje javne politike i prevencija hroničnog nasilja kod mladih u Americi]. *American psychologist*, *63*(7), 573–590. https://doi.org/10.1037/0003-066X.63.7.573

Donnelly, P. D., & Ward, C. L. (Eds.). (2015). *Oxford textbook of violence prevention: Epidemiology, evidence, and policy* [Oksfordski udžbenik prevencije nasilja: Epidemiologija, dokazi i politika]. Oxford Textbooks in Public Hea.

Eshelman, L., & Levendosky, A. A. (2012). Dating violence: Mental health consequences based on type of abuse [Nasilje na sastancima: posledice na mentalno zdravlje prema vrsti zlostavljanja]. *Violence and victims*, *27*(2), 215–228.

Farrington, D. (1998). Predictors, Causes and Correlates of Male Youth Violence [Prediktori, uzroci i korelati nasilja među mladim muškarcima.]. *Crime*

and Justice, *24*, 421–475. https://doi.org/10.1086/449284

Fergusson, D., Horwood, J., & Lynskey, M. (1996). Childhood sexual abuse and psychiatric disorder in young adulthood II: Psychiatric outcomes of childhood sexual abuse [Seksualno zlostavljanje u detinjstvu i psihijatrijski poremećaj u mlađem punoletstvu II: Psihijatrijski ishodi seksualnog zlostavljanja u detinjstvu]. *Journal of the American Academy of Child and Adolescent Psychiatry*, *35*(10), 1365–1374.

Finkelhor, D. (2008). *Childhood victimization: Violence, crime, and abuse in the lives of young people* [Viktimizacija u detinjstvu: Nasilje, zločin i zlostavljanje u životima mladih ljudi]. Oxford University Press.

Fechner, S. (2005). On aggressiveness and violence in adolescence [O agresivnosti i nasilju u adolescenciji]. *The International Journal of Psychoanalysis*, 86.5, 1391–1403.

Merrick, M., Fortson, B., & Mercy, J. (2015). The epidemiology of child maltreatment. *Oxford textbook of violence prevention: Epidemiology, evidence, and policy*, 19-26.

Fromm E. (1986). *Anatomija ljudske destruktivnosti* (Druga knjiga). (G. Flego i V. Marčec-Beli, prev.) Naprijed i Nolit. (Originalni rad objavljen 1973).

Galtung, J. (1990). Cultural violence [Kulturno nasilje]. *Journal of peace research*, *27*(3), 291–305.

Godbout, N., Dutton, D. G., Lussier, Y., & Sabourin, S. (2009). Early exposure to violence, domestic violence, attachment representations, and marital adjustment [Rano izlaganje nasilju, nasilju u porodici, predstave privrženosti i bračno prilagođavanje]. *Personal Relationships*, *16*(3), 365–384.

Holmes, M. M., Resnick, H. S., Kilpatrick, D. G., & Best, C. L. (1996). Rape-related pregnancy: estimates and descriptive characteristics from a national sample of women [Trudnoća vezana za silovanje: procene

i opisne karakteristike iz nacionalnog uzorka žena]. *American Journal of Obstetrics & Gynecology*, *175*(2), 320–325.

Kelly, L. (2013). *Surviving sexual violence* [Preživeti seksualno nasilje]. John Wiley & Sons.

Kessel, F., & Rosenfield, P. L. (2008). Toward transdisciplinary research: Historical and contemporary perspectives [Ka transdisciplinarnom istraživanju: istorijske i savremene perspektive]. *American journal of preventive medicine*, 35, S225–S234. http://dx.doi.org/10.1016/j.amepre.2008.05.005

Konstantinović Vilić, S., Nikolić Ristanović, V., & Kostić, M. (2009). *Kriminologija*. Pelikan print.

Kottenstette, J., & Stuiberg, D. (2013). Time to screen routinely for intimate partner violence [Vreme za rutinski pregled nasilja od strane intimnog partnera]? *Journal of Family Practice*, *20*(3), 6230–6292.

Krug, E. G., Mercy, J. A., Dahlberg, L. L., & Zwi, A. B. (2002). The world report on violence and health [Svetski izveštaj o nasilju i zdravlju]. *The Lancet*, *360*(9339), 1083–1088.

Marković, D. M., & Zirojević, M. T. (2021). Ćutanje između ljubavi i straha – Zašto žrtve nasilja ćute. U Z. Kuburić, A. Zotova & Lj. Ćumura (Ur.). *Ljubav i strah u interdisciplinarnim istraživanjima*: zbornik radova sa naučnog skupa, Beograd 9–10. maj 2021. (pp. 311–329). CEIR, Porodični razgovori.

Marković, D. M., & Marković, D. D. (2022). Razumevanje faktora koji podstiču regrutovanje dece vojnika. U M. Zirojević (Ur.), *Nasilje i deca* (pp. 187–201). Institut za uporedno pravo.

Mathieu, D. (2018). *Homicide and Violent Crime* [Ubistva i nasilni zločini]. Emerald Publishing Limited.

Matijašević-Obradović, J., & Stefanović, N. (2017). Domestic Violence in the

Light of the Family Law, the Criminal Code and the Law on Prevention of Domestic Violence [Nasilje u porodici u svetlu Porodičnog zakona, Krivičnog zakonika i Zakona o sprečavanju nasilja u porodici]. *Pravo-teorija i praksa*, *34*(4–6), 13–28.

McClennen, J., Keys, A. M., & Day, M. (2016). *Social work and family violence: theories, assessment, and intervention* [Socijalni rad i nasilje u porodici: teorije, procena i intervencija]. Springer Publishing Company.

Merdović, B. (2019). Oblici i karakteristike vršnjačkog nasilja i negativne implikacije na razvoj dece i adolescenata. *Socijalna misao 1/2019*, 67–84.

Merdović, B. (2020). Prevention Of Child Sexual Abuse: Parental And Social Involvement [Prevencija seksualnog zlostavljanja dece: roditeljska i društvena uključenost]. *Kultura polisa*, *17*(1), 69–90.

Merdović, B., & Bjelajac, Ž. (2021). Multidimensional Perspectives of Domestic Violence in Serbia [Višedimenzionalne perspektive nasilja u porodici u Srbiji]. *Kultura polisa*, *18*(46), 185–202.

Milosavljević, M. (1998). *Nasilje nad decom*. Unverzitet u Beogradu: Fakultet političkih nauka.

National Centre for Injury Prevention [NCIP] & Control of the Centers for Disease Control and Prevention [CCDCP]. (2011). *The National Intimate Partner and Sexual Violence Survey: 2010 Summary Report* [Nacionalna anketa o intimnim partnerima i seksualnom nasilju: zbirni izveštaj za 2010]. https://www.cdc.gov/violenceprevention/pdf/nisvs_report2010-a.pdf

Nikolić-Ristanović, V. Ž. (1993). Nasilje u braku: teorijski okvir i rezultati dosadašnjih istraživanja, Beograd, *Sociološki pregled*, 27(1–4), 275–294.

Olweus, D. (1998). *Nasilje među djecom u školi: Što znamo i što možemo učiniti.* Školska knjiga.

Podnieks, E. (1992). National Survey on Abuse of the Elderly in Canada [Nacionalna

anketa o zlostavljanju starijih u Kanadi]. *Journal of Elder Abuse and Neglect*, 4, 5–58.

Renzetti, C. & Miley, C. (2014). *Violence in Gay and Lesbian Domestic Partnerships* [Nasilje u gej i lezbejskom porodičnom partnerstvu]. Routledge.

Robert F. M. (2007). *Aggression and Violence in Adolescence* [Agresija i nasilje u adolescenciji. Cambridge University Press.

Roland, E. (1989). A System Oriented Strategy Against Bullying [Sistemski orijentisana strategija protiv maltretiranja]. In E. Roland & E. Munthe (Eds.), *Bullying: An International Perspective* (pp. 143–151). David Fulton Publishers.

Schlesinger, B. & Schlesinger, R. (2018). *Abuse of the Elderly: Issues and Annotated Bibliography* [Zlostavljanje starijih: pitanja i bibliografija sa komentarima]. University of Toronto Press

Shonkoff, J. P., Boyce, W. T., & McEwen, B. S. (2009). Neuroscience, Molecular Biology, and the Childhood Roots of Health Disparities: Building a New Framework for Health Promotion and Disease Prevention [Neuronauka, molekularna biologija i koreni zdravstvenih dispariteta u detinjstvu: Izgradnja novog okvira za promociju zdravlja i prevenciju bolesti]. *Jama*, *301*(21), 2252–2259.

Sims, C. (2008). Invisible Wounds, Invisible Abuse: The Exclusion of Emotional Abuse in Newspaper Articles [Nevidljive rane, nevidljivo zlostavljanje: Isključivanje emocionalnog zlostavljanja u novinskim člancima]. *Journal of Emotional Abuse*, *8*(4), 375–402.

Springer, K. W., Sheridan, J., Kuo, D., & Carnes, M. (2007). Long-Term Physical and Mental Health Consequences of Childhood Physical Abuse: Results From a Large Population-Based Sample of Men and Women [Dugoročne posledice fizičkog zlostavljanja u detinjstvu na fizičko i mentalno zdravlje: rezultati velikog uzorka muškaraca i žena zasnovanog na populaciji]. *Child abuse & neglect*, *31*(5), 517–530.

Stevanović, I. (2002). Some Issues of Sexual Violence Against Children [Neka pitanja seksualnog nasilja nad decom]. *Temida*, *5*(3), 41–49. https://doi.org/10.2298/TEM0203041S

Tjaden, P., & Thoennes, N. (2000). Prevalence and Consequences of Male-to-Female and Female-to-Male Intimate Partner Violence as Measured by the National Violence Against Women Survey [Rasprostranjenost i posledice nasilja između muškaraca i žena i između žena i muškaraca izmereno nacionalnim istraživanjem o nasilju nad ženama]. *Violence against women*, *6*(2), 142–161.

WHO (n.d.). International Statistical Classification of Diseases and Related Health Problems 10th Revision. WHO – ICD-10 Version:2016. https://icd.who.int/browse10/2016/en

Žegarac, N. (2004). *Deca koja čekaju – izazovi i trendovi profesionalne prakse u zaštiti dece od zlostavljanja*. Save the children UK, Beogradska kancelarija.

Kultura polisa
19(2), 55–88.

Forms and Characteristics of Interpersonal Violence

Boro Merdović[1] & Rajka Vujović[2]

[1]The Ministry of Internal Affairs of the Republic of Serbia
Police Administration for the City of Belgrade

[2]University Business Academy in Novi Sad
Faculty of Law for Commerce and Judiciary in Novi Sad

Summary

Violence and aggression are terms often used in the literature to denote various forms of human behaviour. They represent destructive patterns of behaviour that harm the individual and society. Scientific understanding and explanation of violence is one of the basic scientific tasks which special attention needs to be paid to. Although violence can be considered a precise term, in reality, it represents a spectrum of heterogeneous forms of behaviour that can be physical and emotional with different reflections on the relationship between the victim and the perpetrator in specific life situations. The aim of this paper is to review the scientific literature to point out different definitions of violence and aggression with a special overview of interpersonal violence and its manifest. Special attention is paid to the division and categorization of violence and the consequences it has on the individual and his micro and macro social environment. One part of the paper is dedicated to domestic violence as a separate sociological, health and criminological problem and its negative implications for women, children and the elderly. The problem of violence within LGBT communities is also one of the topics of this paper, however the lack of proven scientific knowledge, research and data are still big.

Keywords: violence, aggression, interpersonal violence, domestic violence, violence against children